folk/ed. Derg, 2022; 28(2)-110. sayı
DOI: 10.22559/folklor.2004

Araştırma makalesi/Research article

Yahya Kemal'in Nazar/ Leyla Şiirleriyle E. A. Poe'nun Annabell Lee Şiirinin Karşılaştırılması

A Comparision of Yahya Kemal's Nazar/Leyla Poem and E. A. Poe's Annabell Lee

Safiye Akdeniz*

Öz

Türk edebiyatının önemli isimlerinden Yahya Kemal'in en dikkat çekici özelliklerinden biri sentezci bir yaklaşıma sahip olmasıdır. Bunda içinde doğup büyüdüğü Osmanlı coğrafyasının çok kültürlü yapısının, tanığı olduğu siyasi ve toplumsal olayların yanı sıra Fransa'da bulunduğu yıllarda etkilendiği şahsiyetlerin ve fikir ve sanat akımlarının etkisi büyüktür. Yahya Kemal bir hazırlık ve arayış döneminden sonra sanat anlayışını şekillendirirken üç temel kaynaktan faydalanır: Bunlar, Türk halk edebiyatı, klasik edebiyat ve- Fransız edebiyatı aracılığıyla yakından tanıma fırsatı bulduğu- Batı edebiyatıdır. Bu üç kaynaktan beslenen sanatçı mevcut birikimi dönüştürerek yeni ve yerli bir şiir yaratmayı başarır. Yeniyi inşa etmenin kaygı-

Geliş tarihi (Received): 25-10-2021 – Kabul tarihi (Accepted): 2-04-2022

* Doç.Dr., Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü. (Ege University Faculty of Education Department of Turkish and Social Studies Education). akdeniz_safiye@hotmail.com. ORCİD 0000-0002-8227-9628

sıyla eski edebiyatın eleştirildiği veya yok sayıldığı bir dönemde Yahya Kemal'in bu tavrı onu çağdaşlarından ayırır. Bu çalışmada Yahya Kemal'in söz konusu sentezci yaklaşımının başlıca kaynakları ve Yahya Kemal'in dönüştürme faaliyetini nasıl gerçekleştirdiği üzerinde durulmaya çalışılmaktadır. Bu amaçla konu, kurgu, ton ve imge kullanımı açısından kimi benzerlikler gösteren Amerikalı şair Poe'nun *Annabel Lee* şiiri ile Yahya Kemal'in *Nazar* başlıklı şiiri karşılaştırılmaktadır. Her iki eser manzum hikâye biçiminde kaleme alındıkları için karşılaştırma kurgunun başlıca unsurları - anlatıcı, bakış açısı, kahramanlar vb.- üzerinden yapılmaktadır. Karşılaştırma sonucunda şairin Batı edebiyatından Belçikalı şair Maeterlinck'den ilham aldığı ve Poe'dan etkilendiği, metnini oluştururken yerli kaynaklardan- halk edebiyatı ve klasik edebiyat- beslendiği tespit edilir. Ayrıca şairin temel hedeflerinden biri olan sade bir Türkçe -beyaz lisan- ile şiirini yazdığı sonucuna varılır.

Anahtar sözcükler: *Yahya Kemal, Allan Poe, Serres Chaudes, Nazar, Annabel Lee, romantizm*

Abstract

One of the most striking features of Yahya Kemal, who is one of the most important names of Turkish literature, is that he has a synthesizing approach. Between the multicultural structure of the Ottoman geography where he was born and raised, the socio-political events he witnessed, and the personalities and intellectual and artistic movements that he was influenced by during his years in France had a great impact on his approach.After a period of search and preparation, Yahya Kemal used three basic sources while shaping his understanding of art: These are Turkish folk literature, classical literature and Western literature -which he had the opportunity to get to know closely through French literature. The artist, fed by these three sources, succeeded in creating a new and local poem by transforming existing knowledge.Yahya Kemal's attitude distinguishes him from his contemporaries at a time when old literature is criticized or ignored with the concern of constructing the new.In this study, focus is on Yahya Kemal's synthesizing approach using his main sources and on how Yahya Kemal carried out the transformation activity. Since both works were written in the form of a verse story, the comparison is made using the main elements of the fiction- the narrator, point of view, heroes, etc. As a result of the comparison, it was determined that the poet was inspired by the Belgian poet Maeterlinck from Western literature and was also influenced by Poe. In addition, Yahya Kemal was fed from local sources- folk literature and classical literature- while composing his text. It is concluded that the poet wrote his poem in a plain Turkish- white language-which was one of his main goals.

Keywords: *Yahya Kemal, Allan Poe, Serres Chaudes, Nazar, Annabel Lee, romanticism*

Extended summary

With the collapse of the Ottoman Empire and the establishment of a new state, great changes were experienced in the world of art/literature as in every institution. Criticizing or ignoring the old was seen as a necessity to build the new. In this context, classical Turkish literature, which was perceived as the most important reminder or representative of the past, was almost ignored. Western literature, which began to make itself felt distinctly since the Tanzimat, and Turkish folk literature, which was rediscovered with the Second Constitutional Era, were valued by the artists as two main sources of inspiration. At this stage, the main person who exhibited a different attitude from the general trend in question was Yahya Kemal. Unlike his contemporaries, Yahya Kemal believed in the importance of continuity in every field. In line with this thought, the writer preferred to transform the accumulation of the past in a different context by displaying a synthesist attitude. In addition to Western literature, he made significant use of classical Turkish literature and folk literature. In this study, Yahya Kemal's main sources of inspiration and how he benefited from them are tried to be determined by comparing Yahya Kemal's Nazar poem with the American poet Edgar Allan Poe's Annabell Lee.

Yahya Kemal had the chance to read not only French literature but also many literary works from world literature translated into French, as he learned French in France, where he lived for about nine years. One of them was Edgar Allan Poe, an important name of American literature, whom Baudelaire welcomed and translated into French. Besides Poe, Yahya Kemal closely followed the French classical, romantic, parnassian and symbolist writers. Belgian artist Maurice Maeterlinck was one of the poets he read and was influenced by. Yahya Kemal stated in his interviews and memoirs that he had written the poem "Nazar" by being inspired by Maeterlinck's poetry book Serres Chaudes. One of the most important characteristics of Maeterlinck is that his works have a mysterious and chilling effect. A similar feature is observed in the detective stories of Poe, who lived before Maeterlinck, and in his poems such as Raven. Yahya Kemal wrote the poem "Nazar" with the influence of these two poets whom he knew closely. One of the most important issues he aimed with Nazar was to create a mystery and chilling effect. In order to capture this effect, he chose and worked on the subject of the sudden death of a young girl, which Poe frequently refers to.

In this study, the common points of Nazar and Annabell Lee poems are tried to be determined. Along with it, the main sources that Yahya Kemal fed off and how he transformed them are emphasized. One of the main common points of both poems is that they were written in the form of a verse story. Therefore, the comparison is made through the main elements of the fiction -plot, narrator, point of view, heroes, etc.-. The chronological plot is used in poems written in verse story form. Nazar is narrated from the third-person perspective of the non-story, and Annabell Lee is narrated in the first-person perspective of the story. The narration of Annabell Lee from the mouth of the husband who lost his young wife also affects his perspective, and the reader sees the whole event from his point of view. This situation enables the reader to identify with the husband who has lost his wife more easily. Since the event is narrated from the omniscient point of view in the Nazar poem, the reader knows more than the other characters. However, it is not clear exactly how Leyla felt and why she died.

In both poems, the subjects are beautiful young women who tragically pass away. Annabell Lee and Leyla are the main protagonists of the poems. Although both women are beautiful, it is Leyla whose beauty is emphasized. Leyla's beauty not only attracts the attention of the people around her but even the moon with its extraordinary features. Another important character in the Nazar poem is the full moon, which is personified by the art of identification and intact. The full moon is the roundest and brightest phase of the moon. The term "fourteenth of the month" in Turkish is used to express the female beauty with this phase of the moon. Although the moon has different uses in Turkish poetry and has a wide connotation area, it represents the uncanny or the fateful things that may happen to people in this poem. In the text, the effect of chilling and mystery occurs due to the moon. In Annabell Lee, the character used instead of the moon is the wind blowing from a cloud. Expressing all the envious eyes around, this breeze makes Annabell Lee cold and causes her death just like Leyla. Other characters in the poem are angels, fairies/sea-bottom genies, who are supernatural beings. These characters create a fairy-tale atmosphere by adding extraordinariness to the work. The people around who are jealous of the couple and the villagers in the Nazar poem represent large crowds other than the protagonists in the poems and are similar in this respect. Another important character in Annabell Lee is the male character who has loved her with great love since her childhood. This unnamed character intensifies the sentimentality and romance in the work.

The nature discovered with romanticism is the main place in the poems. In both poems, important events take place at the waterfront or in the water. Leyla is caught in the creepy kiss of the moon one night while bathing in the bay. While Annabell Lee and her husband live in a maritime kingdom, and after the young woman dies, she is buried on the cliffs by the sea. In both works, nature creates a suitable atmosphere for romance as it is far from civilization. The other common place in the poems is the grave due to the death of both young girls. In Annabell Lee, the grave is transformed into a place of pilgrimage by the lover in life, as an example of fidelity and loyalty, as is often seen in romantic texts. Both poems have a fairy-tale-like atmosphere and, accordingly, wide and ambiguous use of time. The night is prioritized in both works as the unit of time when important events take place. While Leyla is harassed by the full moon one night, Annabell Lee dies due to cold wind blowing from a cloud at night. The faithful husband chooses nighttime to commemorate Annabell Lee. Although the poems are written in the form of verse stories, they are quite harmonious. Repetition is the main element of harmony in both poems. Yahya Kemal, who uses a language and style that is free from ornaments, realized the white language he aimed for in this poem.

Giriş

Uzun tarihi boyunca Türk edebiyatı siyasal alandaki değişimlere bağlı olarak birbirinden farklı özellikler gösteren apayrı dönemlere tanıklık eder. Osmanlı Devleti Doğu/İslam medeniyetinin esas alındığı uzun bir dönemi kapsar. Tanzimat Fermanı'yla birlikte ülkenin gündemine, resmi olarak, dahil olan Batı medeniyeti etkisi ise uzun süre her alanda ikili bir anlayış -alaturka ve alafranga-biçiminde kendini gösterir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ise 19. yüzyılda görülmeye başlanan Batı medeniyeti etkisinin iyice hissedildiği yeni bir

e-ISSN 2791 https://www.folkloredebiyat.org

düzendir. Bu yeni sistem belirlediği ilkeleri yerleştirmek amacıyla çoğu kez geçmişe ait kimi kurumları yıkıp yerine yenilerini inşa eder. Bu yaklaşım her sahada olduğu gibi sanat dünyasında da büyük değişikliklere yol açar. Edebiyattaki değişim ise zihniyet değişiminden alfabe değişimine kadar çok geniş bir yelpazede yaşanır.

İşaret edilen dönüşüm bağlamında II. Meşrutiyet sonrasında yeniden keşfedilen halk edebiyatı Cumhuriyet Dönemi'nde de önemini korur. Eski düzenin ifadesi ve temsili olduğu düşünülen klasik edebiyat ise gözden düşer. Bu dönemde Yahya Kemal eserlerini, eskiyi farklı bir bağlamda yeniden düzenleyip dönüştürerek oluşturmasıyla çağdaşlarından ayrılır[1]. Fransızların kendi klasik metinlerinden yola çıkarak modern edebiyatlarını yaratmaları onun için önemli bir hareket noktası olur. Uzun yıllar yaşadığı Fransa'da edindiği bu fikir Yahya Kemal'in klasik edebiyatı kültürel devamlılığın bir parçası olarak yeniden ele almasına ve sanatını besleyen önemli bir kaynak olarak kullanmasına yol açar. Bu dönemde çağdaşı birçok şair eskiyi yıkarak yeniyi oluşturmaya çalışmakta veya yeniyi yaratırken eskiye karşı eleştirel bir tutum geliştirmekteydi. Bu sebeple Yahya Kemal'in bu tercihi eskiyi canlandırmak olarak algılanır ve eleştirilir. Ancak Yahya Kemal günümüzde bu sentezci anlayışıyla anılmakta ve Türk edebiyatının klasikleri arasında yer almaktadır. Edebî metinlerin geleneğin bir parçası olduğu ve her bir metnin kendinden önce yazılmış metinlerle ilişkili olduğu düşüncesi günümüzde özellikle postmodern edebiyatta öne çıkan bir özelliktir ve metinlerarasılık da bu amaca hizmet etmektedir. Yahya Kemal, geçmişte kalması istenen bu edebi birikime bilinçli ve ısrarlı bir biçimde yönelerek ve bu tavrı sanatının temel hareket noktası yaparak, dönüştürmeyi değişimin ve devamlılığın başlıca vasıtası haline getirir.

Yahya Kemal'in beslendiği bir diğer kaynak Fransa'da yaşarken tanıdığı Fransız edebiyatıdır. Fransa, edebiyat sanatı açısından önemli merkezlerden biridir. Fransızcaya çevrilen Amerika ve Avrupa edebiyatına ait birçok sanatçı/metin ve beraberinde apayrı üsluplar da edebî gündemi oluşturmaktadır. Yahya Kemal İngilizce bilmediği için Avrupa veya dünya edebiyatını Fransızcaya çevrilmiş olan eserlerle takip eder. Fransız edebiyatına ait romantikler, realistler, parnasyenler ve özellikle öz şiirin savunucusu olarak sembolistler Yahya Kemal'in ilgisini çekerler. Malharbe, Lamartine, Victor Hugo, Edgar Poe, Gerard de Nerval, Theophille Gautier, Leconte de Lisle, Charles Baudelaire, Theodore de Banville, Stephane Mallerme, Jose Maria de Heredia, Paul Verlaine, Rimbaud, Emile Verharen, Jean Moreas, Maeterlinck, Paul Valery, Yahya Kemal'in takip ettiği Batılı sanatçılardandır. Baudelaire Yahya Kemal'in en çok beğendiği ve etkilendiği şair olmakla birlikte o, yöntem olarak Heredia'yı[2] kendine model alır. Edgar Poe[3] ise Yahya Kemal'in Fransa'da Fransızca çevirisinden okuduğu ve etkilendiği Amerikalı sanatçıdır. Bu çalışmada Yahya Kemal'in Nazar başlıklı şiiriyle Poe'nun Annabell'i şiiri karşılaştırılarak bu etki, söz konusu şiirler üzerinden gösterilmeye çalışılmaktadır.

Yahya Kemal Beyatlı[4] ve Edgar Allan Poe[5]

Poe 19.yüzyılın başında Yahya Kemal ise aynı yüzyılın sonlarında doğar. Yahya Kemal'in Poe ile tanışması Selanik İdadisi'ndeki günlerine dayanmaktadır. O günlerde bir cinayet romanı olarak okuduğu *Morg Sokağı Cinayeti* adlı metnin Poe'nun şaheseri olduğunu sonraları

e-ISSN 2791 https://www.folkloredebiyat.org

öğrenir[6]. Poe, yaşadığı sırada ülkesinde hak ettiği değeri göremese de Avrupa'da birçok yazar tarafından takdirle karşılanır. "Poe'nun Avrupa'da tanınmasında Fransız şairler Charles Baudelaire ve Stephan Mallerme'nin rolü büyüktür. Poe hem şair hem eleştirmen olarak birçok Fransız edebiyatçıya örnek olmuş, Fransız sembolist şairler *Kompozisyon Felsefesi* adlı yazısını temel alarak eserlerinde onun imgelerini kullanmış ve "saf şiir" kuramını geliştirirken onun eserlerinden yararlanmışlardır" (britannica.com/biography/Edgar-Allan-Poe). Baudelaire'in Poe'ya olan ilgisi birçok seveni gibi Yahya Kemal'in de Poe'yu tanımasını sağlar.[7] Bu etkiler Yahya Kemal'de belli bir süre görülür ve kendi tarzını bulmasında ona rehberlik eder. Henüz sanatının özünü ve sınırlarını tam olarak belirlemediği Paris yıllarında Baudelaire'e büyük bir hayranlık besleyen Yahya Kemal bu durumu şu şekilde ifade eder: "Baudelairecilik üstümde uzun zaman bir sıtma gibi kaldı. Poe'yu ona ibtilamın sevkiyle anlamıştım" (Beyatlı 1976:107). Cumhuriyet dönemi sanatçılarının birçoğu gibi Yahya Kemal de Fransız sembolistlerin takipçisi olur ve bu sanatçıların benimsediği anlayışlardan veya takip ettiği şahıslardan doğrudan veya dolaylı olarak bu şekilde etkilenir.

Annabel Lee

Poe'nun son şiiri *Annabel Lee*[8] Mayıs 1849'da yazılır ve şairin -Kasım 1849'da- ölümünden hemen sonra yayımlanır. Romantik edebiyatın önemli metinlerinden olan şiir realizmin etkisini göstermeye başladığı bir dönemde yazılmasıyla dikkat çeker. Metnin konusu iki sevgili/karı-koca arasındaki büyük aşktır. Herkesin imrendiği bu aşk sadece insanlar tarafından değil doğaüstü varlıklar tarafından da kıskanılmaktadır. Her şey yolunda giderken bir gece ansızın bir bulutun yarattığı rüzgardan üşüyen genç kadın ölür. Şiirin bundan sonraki kısmı hüznün ağır bastığı bir ağıta dönüşür. Eşini kaybettiği günden beri yas tutan kederli koca her gün Annabell Lee'nin deniz kenarındaki mezarının yanına uzanarak onu bekler. Bu haliyle şiir trajik bir biçimde sonlanan acıklı bir aşk hikâyesidir.

*Annabel Lee'*nin esin kaynağının kim olduğu konusunda farklı görüşler bulunmakla birlikte şiirin şairin eşi Virginia için yazıldığı ve Bayan Whitman'ın *Müzik için Kıtalar* adlı şiirine yanıt olduğu düşünülmektedir (Uysal 2021:248). Poe, yedi yaşından on üç yaşına kadar birlikte yaşadığı kuzeniyle kendisi yirmi altı yaşındayken evlenir. Büyük bir yoksulluk içinde devam eden mutlu evlilikleri Virginia'nın veremden ölmesiyle sonlanır. Şiirde de "bride " denilerek sevgiliden gelin olarak söz edilmekte ve "sen çocuk ben çocuk" ifadesiyle birlikte geçirdikleri çocukluk ve gençlik dönemlerine gönderme yapılmaktadır. Şiir duygusal içeriği ve ahenkli üslubuyla romantik edebiyatın kült metinlerindendir ve birçok edebiyatçı için ilham kaynağı olur.

Nazar[9]

Yahya Kemal'in *Nazar* başlıklı şiirinde konu köyde güzelliğiyle ünlenmiş Leylâ'nın bir gece sahilde yıkanırken ay tarafından ensesine kondurulan soğuk bir öpücükle adeta büyülenmiş gibi eriyip solması ve nihayetinde ölmesidir. *Nazar*[10] şiirinin ahenkli üslubu, sürprizli, ürpertici, trajik ve tedirgin edici içeriği oldukça dikkat çeker. Yahya Kemal, kendisiyle yapı-

lan sohbetlerde hayatı ve sanatı hakkında türlü bilgiler verir. Bu türden sohbetlerinden birinde *Nazar* hakkında şunları söyler*: Bir gün Cenap dedi ki: "Esrarengiz şiiri Türkçe kelimelerle söylemek mümkün değildir. Farsça kelimeler kullanmalısınız ki şiir esrarengiz havaya bürünsün. Öyle ise Maurice Maeterlinck'in Serres Chaudes'undaki (Sıcak Seralar) her kelime hem Fransızca, hem esrarengiz nasıl oluyor diye düşündüm. Ve Nazar'a 1912'de başlayıp 1916'da bitirdim. 1918'de Yeni Mecmua'da çıktı* (Uysal, 1972:119). Aynı kaynağın başka bir yerinde ise *Nazar*'ı Tevfik Fikret'e okuduğunu ve şairin şiiri enigmatik, muammalı şeklinde değerlendirdiğini belirtir (132). Şair *Nazar'ı* gizemli ve ürpertici şiire örnek olarak yazar. Sözlerinden, ilham kaynağı veya temel hareket noktalarından birinin Belçikalı tiyatro yazarı ve şair Maeterlinck olduğu anlaşılmaktadır. Sanatçı daha çok Fransızca yazdığı sembolist şiir ve tiyatrolarıyla ünlüdür.1889 yılında yayımlanan *Serres Chaudes (Sıcak Seralar)* adlı şiir kitabında gizem, iç sıkıntısı, ürperti, korku, endişe gibi duygular eşliğinde karamsar içerikli konular ele alınır (Gümüş 1986: 109). Gece vakti, dolunay, ıssızlık, güzel ve savunmasız bir genç kız ve kızın ölümü Yahya Kemal'in Maeterlinck'in şiirlerinde görülen gizem ve ürpertiye benzer bir atmosfer yaratmak için kullandığı unsurlardır. Poe'nun kısa hikâyelerinin temelinde de gizem ve ürperti yatmaktadır. Poe da ölümü birçok hikâyesinde ürkütücü olaylar eşliğinde işler. Şiirlerinde ise genç kızların ölümünü daha romantik bir yaklaşımla ele alır. Hanımlara ve sevdiği insanlara karşı duyarlı ve nazik bir tavır sergileyen şairin bir eleştirmen olarak oldukça sert ve kırıcı olduğu bilinmektedir. Poe'nun kendi içinde sergilediği bu dualizm ölüme yaklaşımı ve onu dile getirişinde de görülür. Aynı şekilde Maeterlinck de eserlerinde en çok aşk ve ölüm konusunu işler. *Nazar* şiiri için hareket noktası her ne kadar Maeterlinck olsa da bu çalışmada karşılaştırma Poe ile yapılmaktadır. Çünkü *Nazar* şiiri ile konu, kahramanlar, işleniş biçimi vb.açıdan benzerlikler *Annabell Lee* adlı metinde gözlemlenmektedir.

Annabell Lee ve Nazar şiirlerinin karşılaştırılması

Her iki metin de manzum hikâye olarak yazıldıkları için karşılaştırma hikâyenin/kurgunun temel unsurları (olay örgüsü, anlatıcı, bakış açısı vb.) esas alınarak yapılacaktır.

Olay örgüsü: Metinler manzum hikâye biçiminde yazılmışlardır. Eserlerde olaylar kronolojik olarak aktarılır. Poe asıl hikâyeyi bir çerçeve hikâye içine yerleştirir. Eşini kaybeden ve onun yasını tutmaktan vazgeçmeyen erkeğin hikâyesi çerçeve hikâyeyi, birbirlerini tüm dünyayı kıskandıracak kadar tutkuyla seven çiftin hikâyesi ise asıl hikâyeyi oluşturur. Dolayısıyla anlatıcı yıllar önce gerçekleşmiş bir olayı (art zamanlı öyküleme) aktarır. *Nazar*'da da kronolojik olay örgüsü kullanılır. Leylâ'nın nazara uğrayıp ölmesi oluş sırasına göre verilir. Leylâ'nın hikâyesi olaylar gerçekleştikçe (eş zamanlı öyküleme) okuyucunun haberdar olduğu bir kurgulama biçimiyle sunulur.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: *Annabell Lee*'de anlatıcı olayın başkahramanı (ben öyküsel anlatıcı) yani hikâye içi bir anlatıcıdır. Tanık olduğu bir olayı değil kendi geçmiş hayatını aktarır. Bu durum yani yaşanmışlık esere inandırıcılık katar. Anlatıcının başkahraman oluşu bakış açısını da etkiler. Kahraman bakış açısı (iç odaklayım) olayları kahramanın gözünden görmemize onunla özdeşim kurmamıza imkân verir. Bütün bunlar şiirdeki duygusal tonun okuyucu tarafından daha kolay fark edilmesini sağlar.

Nazar'da olay hikâye dışı bir anlatıcı tarafından üçüncü şahıs ağzından aktarılır. Her şeyi bilen anlatıcı olayları hakim bakış açısıyla (sıfır odaklayım) görür. Anlatıcının her şeyi görüp bilmesi okuyucunun Leylâ ve köylülerden çok daha fazla şeyi bilmesini ve hikâyeyi kolaylıkla takip etmesini sağlar. Leylâ'nın ölümü anlatıcı, köy ahalisi ve dalgaların değerlendirmeleriyle verilir. Bu durum anlatıcı tarafından "şeametli" olarak değerlendirilirken köylülerce nazara uğramak olarak görülür.

Kahramanlar: Her iki hikâyenin dikkat çekici kahramanları genç kadınlardır: Leylâ[11] ve Annabel Lee. Leylâ ismi, öncelikle *Leylâ ve Mecnun* hikâyesi/mesnevisinin başkahramanı Leylâ'yı ve onun trajik sonunu hatırlatmaktadır. Arapça kökenli kelime, gece, siyah gece, çok uzun ızdıraplı gece, arabî aylarının son gecesi anlamına gelmektedir (Devellioğlu 1986:658). Ayrıca âşık olunacak kadar güzel, siyah saçlı, kara gözlü, gizemli kadın anlamları da zamanla kelimeye yüklenmiştir. Güzel ve trajik bir kahraman olarak Leylâ söz konusu hikâyeden/mesneviden günümüze kadar birçok sanatçı tarafından farklı biçimlerde ele alınmış orijinaline benzer veya yepyeni bağlamlarda işlenmiş veya dönüştürülmüştür[12]. Yahya Kemal'in bu şiirinde Leylâ kıskanılacak, âşık olunacak kadar güzel oluşu ve metnin sonunda ölmesiyle orijinal metinde yer alan kahramanla benzeşir. Ancak burada Leylâ'nın güzelliği orijinal hikâyeden farklı olarak çok daha çarpıcı ve yer yer erotik unsurlarla verilir. Muhatabının ay oluşu ve Leylâ'nın ayın tacizkar davranışından nasıl etkilendiğinin net olarak açıklanmaması da metni tamamen farklılaştırır.

Kadın kahramanların her ikisi de güzel olmakla birlikte güzelliği daha fazla vurgulanan Leylâ'dır. Nitekim Leylâ'nın trajik sonunun başlıca sebebi köylülerin dışında ayın dahi dikkatini çeken güzelliğidir. Leylâ ölümüyle adeta güzelliğinin bedelini öder. Annabell Lee'yi Leylâ'dan ayıran en önemli özellik gerçek ve görünür bir aşkın kahramanı olmasıdır. Trajik tipler olmaları ise ortak özellikleridir. Annabell Lee yaşadığı tutkulu aşk sebebiyle insanlar ve doğaüstü varlıklar tarafından kıskanılırken Leylâ da güzelliğiyle kıskanç gözlerin ve olağanüstü özelliklere bürünmüş ayın hedefi olur.

Şiirlerde tabiata ait unsurlar ve doğaüstü varlıklar dikkati çeken diğer kahramanlardır. *Nazar*'da Leylâ'dan sonra öne çıkan kahraman ayın on dördü olarak nitelenen dolunaydır. Dolunay Türk kültüründe ayın on dördü tabirinde olduğu gibi genellikle güzelliği ifade etmek amacıyla kullanılırken genel literatürde insandaki bir takım kötücül duyguları harekete geçiren ve beraberinde trajik veya korkunç olayların yaşanmasına yol açan tetikleyici bir etki (kurt adam gibi), bir enerji gibi algılanmaktadır. Ayın evrelerinin insan ve doğa üzerindeki etkisi tartışılan konulardandır. Ayın çekim gücünün özellikle deniz gibi büyük su kütleleri üzerinde gelgit etkisi yarattığı veya elektriğin olmadığı dönemlerde ayın önemli bir ışık kaynağı olarak insan yaşamının düzenlenmesinde rol oynadığı düşünülmektedir. Ayrıca günlük işler planlanırken özellikle kadın dünyasında (örneğin dolunayda diyete başlamamak vb.) ayın evrelerinin yüzyıllar boyunca önemsendiği, günümüzde de buna dikkat edenlerin olduğu bilinmektedir. Çocuk dünyasında ayın yaşlı bir erkek gibi algılandığı (ay dede) ve bunun aksi olarak ayın dişil bir varlık olarak görülüp kadınlıkla ilişkilendirildiği de ayla ilgili diğer genelleşmiş yorumlardır[13]. Ayla ilgili bunca farklı algının bize sunduğu en önemli bilgi yeryüzünden kolaylıkla görebildiğimiz birkaç gök cisminden biri olmasıyla hem hayatlarımızda hem de sanat dünyasından astrolojiye kadar çok farklı sahalarda farklı biçimlerde algılanıp değerlendirildiğidir.

Nazar'da genç kızın ölümü köylüler tarafından nazara uğramak olarak yorumlanır. Köylüler ayın varlığından ve olaylardan haberdar olmaksızın genç kızın güzelliğinden yola çıkarak böyle bir değerlendirme yaparlar. Anlatıcının karşı çıkmadığı bu yorumdan -dolaylı olarak- etkilenen okuyucu da bu değerlendirmeye katılır. Ayla ilgili okuyucunun algısı tacizkar tavrı sebebiyle onun bir erkek olduğu şeklindedir. Genç bir kız olan Leylâ güzelliği, masumiyeti, saflığı ve el değmemişliği temsil etmektedir. Ayın onu isteği dışında gözetlemesi, seyretmesi, korkutması ve öperek taciz etmesi Leylâ'nın[14] kendini hakarete uğramış hissetmesine, hastalanmasına ve ölümüne sebep olur. Ancak her ne kadar ay Leylâ'nın izni dışında bu tavrı sergilese de Leylâ'nın bu ilgiden/ öpücükten etkilenmiş olma ve adeta kara sevdaya tutulma ihtimali de bulunmaktadır. Bu durumda Leylâ büyülenmiş bir âşık kimliğine bürünmekte ve bu imkânsız aşk yüzünden hayattan kopmuş olmaktadır. Diğer taraftan ayın Leylâ'yı kıskanması onun dişil bir varlık olduğu düşüncesini de uyandırmaktadır. Böylece Leylâ kendi türünden olmasa da hemcins olduğu başka bir varlığın ölümcül kıskançlığına uğramış ve ay adeta zehirli elma etkisi yaratan öpücüğüyle onun günden güne solarak ölümüne yol açmıştır. Bu farklı çıkarımlar ihtimal dahilinde olmakla birlikte genç kızın ayın tutumundan duyduğu rahatsızlık sebebiyle yataklara düştüğü daha makul bir yorum gibi durmaktadır. Çünkü diğer ihtimalleri metin yoluyla desteklemek çok mümkün görünmemektedir.

Farklı türden varlıkların birbirlerine duyduğu ilgi (gül ve bülbül gibi) divan şiirinin önemli temalarındandır. Dolunayın Leylâ'ya beslediği hisler onu Leylâ ile birlikte hikâyenin en önemli kahramanı yapar. Teşhis ve intak sanatlarıyla kişileştirilen ve konuşturulan ay hikâyenin gidişatını etkileyerek kurguda belirleyici bir rol oynar. Ayın kahraman oluşu hikâyeye gizemli, büyülü, gerilimli, ürpertici ve fantastik bir hava katar. Adeta masalsı bir atmosfer oluşturur. Dolayısıyla hikâyede ürperme ve gizem etkisi ay ve gece sayesinde gerçekleşir. Dolunay divan şiirinde güzelliği, kusursuzluğu, ulaşılmazlığı, masumiyeti, el değmemişliği, yeni gelini ve çıplaklığı temsil eder (Çelebioğlu, 1991: 189-190). Metinde ise ayla İnsanoğlunun tehlikelere, kadersel etkilere açık olduğu veya her an başına bir şey gelebileceği ihtimali hissettirilmeye çalışılır. Dolunayda ayın etrafı aydınlatması görünmez veya fark edilmez olanın görünür ve fark edilir olmasına sebep olmaktadır. Bu durum normalde gerçekleşmeyecek olayları başlatmakta veya tetiklemektedir. Leylâ'nın suda yıkanırken fark edilmesi dolunay yüzünden olur. Bu olay dışında her şeyin son derece sıradan oluşu Leylâ'nın başına gelenlerin olağan dışılığını vurgular. Şiirde Leylâ'nın bu olaya verdiği tepki içe kapanma veya sessizlik olarak kendini gösterir. Yaşadıklarını anlamlandırma veya bu olayın kendi ruhu üzerinde bıraktığı etkiyle yüzleşme veya baş etme gayreti gibi değerlendirebileceğimiz bu süreç ölümle sonlanır. Ay ışığında Leylâ'nın yıkanışı şiirde görselliğe katkı sağlarken ayın Leylâ'ya seslenişi ise tiyatral bir etki yaratır. Diyalogların yanı sıra sahnelerin hızla değişmesi de esere sinemasal bir özellik verir.

Annabel Lee'de ayla benzer kategoride değerlendirebileceğimiz kahraman bir buluttan esen rüzgârdır. Çevredeki tüm kıskanç gözleri ifade eden bu esinti Annabelle Lee'yi üşütür ve tıpkı Leylâ gibi ölümüne sebep olur. Leylâ gibi Annabel Lee de göze gelir. Şiirde bu aşkı imrenerek izleyen diğer kahramanlar doğaüstü varlıklar olan melekler ve periler/cinlerdir. Gökyüzünde uçan melekler, deniz dibi cinleri/periler bile bu ikiliyi kıskanmaktadır. Bu

kahramanlar tıpkı *Nazar'*da olduğu gibi esere olağanüstülük katarak masalsı bir atmosfer yaratırlar. Zaten söz konusu aşk da masallara yakışır güzellikte ve olağanüstülüktedir. Çifti kıskanan etraftaki insanlar ile *Nazar* şiirindeki köylüler, metinlerdeki başkahramanlar dışındaki geniş kalabalıkları temsil ederler ve bu açıdan benzeşirler. Ancak *Nazar'*da köylüler olayın gidişatında etkin rol almayan daha edilgen ve iyi niyetli insanlarken *Annabel Lee'*de çevreyi oluşturan ahali kıskanç bakışlarıyla bu trajik sona dolaylı yoldan katkı sağlarlar. Böylece çift Leylâ'dan farklı olarak topyekûn bir kıskançlığa maruz kalır. Ayrıca *Nazar*'da ay dışında her şey olağan bir görüntü sergilerken *Annabell Lee'*de melekler, periler, deniz dibi cinleri gibi birçok olağanüstü varlığın[15] oluşu ve ahalinin kıskançlığı ortamı farklılaştırır.

Annabel Lee şiirinde tüm bu sözü edilenler dışında bir diğer önemli kahraman Annabel Lee'yi çocukluğundan beri büyük bir aşkla seven erkek kahramandır. Metindeki en önemli özelliği eşini kaybetmiş, kederli âşık kimliğidir. *Kompozisyon Felsefesi* adlı eserinde Poe, "Güzel bir kadının ölümü, kuşkusuz dünyadaki en şiirsel konudur ve aynı şekilde böyle bir konuya en uygun dudaklar sevgilisi ölen bir erkeğin dudaklarıdır" (Uysal 2021:228) diyerek söz konusu erkek kahramanın eser ve kendisi için önemini vurgular. Bu kahraman romantik metinlerde sıkça rastladığımız sadık, vefalı ve hassas âşık tipinin temsilcisidir ve eserde duygusallığı ve romantizmi pekiştiren bir unsur işlevi görür. Adı belirtilmeyen bu kişi metinde anlatıcı rolünü üstlenir.

Mekân: Her iki eserde de başlıca mekân tabiattır. *Nazar* şiirinde olaylar bir sahil köyünde yaşanırken *Annabel Lee'*de bir deniz krallığında geçmektedir. Romantizmle birlikte keşfedilen tabiat metinlerde ana mekânı oluşturmanın yanı sıra kahraman rolü de üstlenir. Her iki metinde de önemli olaylar su kenarında veya suyun içinde gerçekleşir. Leylâ ayın bakışlarına ve ürpertici öpücüğüne bir gece vakti koyda yıkanırken yakalanır. *Nazar* şiirinde su dolunayla birlikte Leylâ'nın güzelliğinin daha görünür olmasını sağlayan bir ayna işlevi görür. Tıpkı Narkissos'un suda kendi aksini görüp güzelliğini fark etmesi gibi Leylâ'nın güzelliğinin ay tarafından fark edilmesi-dolunayın yarattığı aydınlığın yanı sıra- su sayesinde olur. Su aynı zamanda varlığın ve manzaranın daha estetik bir biçimde algılanmasını sağlar. Çoğu kez çıplaklığa eşlik etmesiyle şehevi hislerin harekete geçmesine de sebep olmaktadır. Ayın ürpertici öpücüğünün gerisinde güzelliğin suyla/çıplaklıkla daha görünür hale gelmesinin büyük etkisi vardır. Şiirde su geceyle birlikte tekinsizliği besleyen bir unsur olarak da yer alır. Su sadece görüntüsüyle değil sesiyle de dikkat çeker. Saf, şeffaf, akıcı ve kendine ait bir sesi olmasıyla şiir için de önemli bir ilham kaynağıdır. Bu şiir de görselliği, akıcılığı, çıplaklığı-süsten arınmışlığı- ve müzikalitesiyle suya benzemektedir.

Annabel Lee ve eşi bir deniz krallığında yaşar ve genç kadın öldükten sonra deniz kenarındaki kayalıklara defnedilir. Gözü yaşlı, özlemle dolu sevgili her gece deniz kenarında bulunan bu mezarın yanına uzanıp eşini bekler. Ay ve yıldızlar ona eşini hatırlatır, eşi onlarda yaşar. Her iki eserde de tabiat medeniyetten uzak oluşu ve insanda var olan doğal ve biraz da vahşi hisleri harekete geçirmesiyle romantizm için en uygun atmosferi oluşturur. Bu haliyle tabiat hem aşkın ortaya çıkması hem de yaşanması için elverişli bir ortamdır.

Eserlerdeki diğer ortak mekân mezardır. *Nazar'*da adı anılan bir mekân olmasa da Leylâ'nın ölümüyle birlikte konuya/zihinlere dahil olur. *Annabel Lee'*de ise eşin sürekli zi-

e-ISSN 2791 https://www.folkloredebiyat.org

yaret edip zaman geçirdiği önemli bir mekândır. Romantik metinlerde sıkça rastladığımız mezar genellikle bu şekilde ölen sevgiliye -genç kadına- duyulan sevginin, sadakat ve vefanın bir sembolü olarak hayattaki sevgili tarafından adeta bir ziyaretgâha dönüştürülür.

Zaman: *Nazar*'da en önemli zaman gece vaktidir ve şiir de bu zaman ifadesiyle başlar: "Gece Leyla'yı ayın on dördü/Koyda tenha yıkanırken gördü". Bir gece vakti dolunayda kuytu bir koyda yıkanan Leylâ, kuytuluğu bozan ayın ışığına ve tacizine maruz kalır. Karanlık insanda genellikle güvensizlik, endişe, korku, savunmasızlık gibi duyguları beslese de mahremiyet sağlamasıyla bazen tercih sebebi de olmaktadır. Şiirde Leylâ karanlığın sağladığı mahremiyetin yanı sıra yine onun yarattığı güvensizliğin ve tekinsizliğin kurbanı olur. Gece vakti Leylâ çıplak bedeniyle her zamankinden daha fazla dikkat çeker ve ayın tacizkar sözlerine ve tutumuna yine karanlığın yarattığı bu ıssız ortamda maruz kalır. Ayrıca okuyucuda oluşan ürperme hissinin bir kaynağı da olayların gece vakti ıssız bir koyda gerçekleşmesidir. Bu ıssızlık hem Leylâ da hem de okuyucu da ürpermenin yanı sıra korku ve savunmasızlığın sebep olduğu telaş ve endişeye de yol açar.

Eserde zaman kronolojik olarak ilerler. Süre söz konusu olduğunda anlatıcı en çok eksiltiye başvurur: "Yattı, **aylarca** devam etti bu hal", "**Bir sabah** söyledi son sözlerini", "**Nice günler** bu şeametli ölüm", "**Nice günler** bakarak dalgalara" .Yukarıdaki mısralarda da görüldüğü üzere anlatıcı "aylarca", "bir sabah", "nice günler" gibi belirsiz zaman ifadeleri kullanarak olayları hızlandırır. Bu ifadeler zamanı hızlandırmanın yanı sıra genelleştirerek eserdeki masalsı atmosferi pekiştirir. Diyaloglar hikâye etme zamanı ile hikâyenin zamanının kesiştiği anlardır ve sahne olarak adlandırılır. Ancak anlatıcı aşağıdaki örneklerde de görüldüğü üzere kahramanları karşılıklı konuşturmak yerine sözlerini aktarmayı tercih eder. "Kız vücudun ne güzel böyle açık!/ Kız yakından göreyim sahile çık! / Dedi: Tenhada bu ses **nolsa gerek**/ Kız vücudun sarı güller gibi ter/ Çık sudan kendini üryan göster/ Dediler hep: kıza **bir hal oldu**/ Odalar inledi: "Leylâ! Leylâ!". Şiir olay ağırlıklı bir metin olması sebebiyle duraklamadan çok eksilti içerir ve bir kez yaşanan olay bir kez aktarılır.

Annabell Lee şiirinde, metnin masalsı atmosferine bağlı olarak daha geniş ve nispeten belirsiz bir zaman birimi karşımıza çıkar. "Seneler seneler evveldi" diye başlayan şiir, üslubuyla bir masal girişini hatırlatır. Bu aynı zamanda metindeki zamanın algılanış biçimini de belirler. Nitekim anlatıcı da bu havayı pekiştirerek hem zamanı genişletmiş ve belirsizleştirmiş hem de bu aşkı gerçeklikten uzaklaştırıp genelleştirerek yıllarca herkesin dilinde dolanacak bir destana dönüştürmüş olur. Dolayısıyla masalsı atmosfer her iki metinde de ortak bir özellik olarak görünür. *Nazar'*da önemli bir zaman birimi olan gece An*nabel Lee'*de de önemini korur. Annabel Lee bir gece ansızın bir bulutun rüzgârından üşüyerek bu dünyayı terk eder. Yine yaslı sevgili, Annabell Lee'nin hatıralarını ay ve yıldızda görür ve yine onu anmak için gece vaktini seçer. Geceleyin deniz kenarında uzanıp eşini bekler/anar.

Dil ve üslup: *Nazar* şiiri oldukça ahenklidir. Ancak Poe'nun şiiri İngilizceden çevrilmiştir. Bir şiir orijinal dilinden başka bir dile çevrilirken doğal olarak bazı ses ve anlam kayıplarına uğramaktadır. Şiirin Melih Cevdet Anday tarafından Fransızcasından yapılmış tercümesinin yanı sıra İngilizce orijinalinden daha yakın zamanlarda yapılmış birçok çevirisi de bulunmaktadır. Orijinal metinden yapılan çeviriler anlam kayıplarının nispeten az yaşan-

dığı çevirilerdir[16]. Her iki şiir de bir hikâye anlatmaktadır. Hikâye etmenin metne kattığı en önemli özellik onu nesre yaklaştırmasıdır. Ancak şiirler buna rağmen oldukça ahenklidirler. Bu açıdan *Nazar* edebiyatımızda manzum hikâyeleriyle ünlü Tevfik Fikret ve Mehmet Akif Ersoy'un nesre yakın üslubuyla yazılmış şiirlerinden farklıdır[17].

Tekrar, her iki şiirde de ahengi sağlamanın başlıca yoludur. *Annabell Lee'de* tekrar ses, kelime ve mısra tekrarlarına kadar geniş bir yelpazede kendini gösterir. Başlıkla birlikte şiirde Annabell Lee adı sekiz kez tekrarlanır. Bu kelimeyle birlikte özellikle "l" sesi de tekrarlanmış olur. Tekrarlar şiirin yalnız sesine değil anlamına da etki eder, vurguyu ve bütünlüğü sağlar. Annabell Lee adının tekrarı kaybedilen eşin ardından söylenen bir ağıtı hatırlatır. *Nazar* şiirinde ahenk kendi aralarında uyaklı mısraların (aa bb..) düzenli bir biçimde birbirini takip etmesi sonucunda oluşur. Bazen mısra başı tekrarlarına da başvurulduğu görülür. Vezin ve mısra içi ses tekrarları ahengi sağlamanın başka bir yoludur. Leylâ adı şiirin başında bir, sonunda da iki kez olmak üzere üç kez tekrarlanır.

Eser, şairin peşinde koştuğu beyaz lisanı yani ortalama insanın kullandığı dili yakalamış olması bakımından da önemlidir[18]. Bu, şairin şiirinin dilini belli bir aşamaya getirdiği veya zihninde kurmayı planladığı Türkçeyi gerçekleştirme yolunda olduğunu da göstermektedir. Anlatıcı her ne kadar doğrudan bir tasvirini yapmasa da verilen bilgilerden yola çıkarak olayların sahile kıyısı olan bir köyde geçtiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Leylâ da dahil olmak üzere kahramanların büyük bir bölümü köylülerden oluşmaktadır. Metindeki en önemli üslup özelliklerinden biri halktan insanların günlük konuşma diline ait seslenme ve söyleyiş biçimleriyle kendi konumlarına uygun olarak konuşturulmalarıdır. Bu açıdan bakıldığında dil ve üslup anlatıcının hikâye ettiği kısımlarda kullanılan eğitimli/şehirli dili ve tarzı ile günlük konuşma dili ve tarzı olarak ikiye ayrılmaktadır. Anlatıcının dili ve üslubu baskın olmakla birlikte daha dikkat çekici ve akılda kalıcı olan ayın, Leylâ'nın ve köylü kızların sözleridir. "Kız vücudun ne güzel böyle açık!/ Kız yakından göreyim sahile çık! / Dedi: Tenhada bu ses **nolsa gerek**/ Kız vücudun sarı güller gibi ter/ Çık sudan kendini üryan göster/ Dediler hep: kıza **bir hal oldu**/ Odalar inledi: "**Leyla! Leylâ!",** Dediler: **Uğradı Leylâ nazara!/.** Günlük konuşma dili ve ona ait kalıplar metindeki geleneksel anlatı biçimlerinin önemli temsilleridir. Anlatıcı bunları metninde kullanarak üslupta çoğulcu bir yaklaşıma gider. Benzer bir biçimde Poe'nun şiiri de halk anlatılarının/ masalların girişini çağrıştıracak bir formla/üslupla başlar. Şiirde sıkça tekrarlanan "deniz krallığı" mekân bakımından, melekler, deniz dibi cinleri ise kahraman kadrosu bakımından bu algıyı pekiştirir. Metinde konu edinilen masalsı aşk bu üslupla desteklenir.

Poe'nun şiirinde şiirin bütünü bir seslenme veya sohbet edasındadır. Şair hem okuyucuya hem de Annabell Lee'ye seslenir. "Seneler, seneler evveldi/ Bir deniz ülkesinde/ Yaşayan bir kız vardı, **bileceksiniz**/ İsmi Annabel Lee". Kahraman anlatıcının "bileceksiniz" diye seslenmesi anlattıklarının nasıl herkesin hafızasında yer ettiğini adeta bir efsaneye dönüştüğünü düşündürmektedir. Bu seslenme aynı zamanda okuyucuyu da işin içine dahil etmekte ve onu kendi hislerine eşlik etmeye çağırmaktadır.

Metinlerin bir diğer ortak noktası tonlarıdır. İki şiir de trajik ve melankolik bir hikâyeyi konu edinirler. "Melankoli, tüm şiirsel tonların en meşru olanıdır" (Uysal, 2021:226) diyen Poe, şiirde vazgeçilmez özellik olarak gördüğü güzelliği belirgin hale getirmenin onunla kar-

şıtlık oluşturan hüzün ile mümkün olduğuna inanmaktadır. Güzellik ve aşk ona eşlik eden hüzünle belirginleşmekte veya görünür hale gelmektedir. *Nazar'*da ise trajediyi doğuran ölüm, gizem ve ürpertinin doğal bir sonucudur. Her iki eserde de genç ve güzel kadınlar ile ölüm arasındaki karşıtlıktan yani tezat sanatından faydalanılır. *Annabell Lee'de* buna mübalağa sanatı da eşlik eder. *Nazar'*da ise ürpertiyi gerçekleştirmek üzere teşhis ve intak sanatlarından faydalanılır.

Üslup üzerinde etkili ve belirleyici olan unsurlardan biri metnin bağlı olduğu akımdır. Romantizmin önemli metinlerinden olan *Annabell Lee,* medeniyetten uzak bir deniz krallığında geçer. Tutkulu âşıklar, yitirilen sevgili, tabiat, mezar, duygusallık, birinci ağızdan anlatım bunun en tipik özelliğidir. Anlatıcı varlığını belirgin bir biçimde hissettirip duygularını coşkulu bir biçimde dile getirir. *Nazar'*da da anlatıcı kendini ve duygularını belli eder. Ancak şekil mükemmeliyetiyle parnasizmden, ahenkli oluşuyla sembolizmden de izler taşır. Yahya Kemal'in farklı etkilere maruz kalmış olması Poe'dan sonra yaşamış olması sebebiyle doğaldır. *Nazar* şiiri hem halk hem de divan şiirinden esinlenmesi ve beraberinde Batı edebiyatından da faydalanması ve bunları farklı bir düzenleme ve yeni bir bağlamda aktarmasıyla metinlerarasılık açısından da güzel bir örnek oluşturur. *Annabelle Lee* de masalsı atmosferi, olağanüstü kahramanları ve üslubuyla halk anlatılarına yaklaşır. Her iki metin de günümüzde büyülü gerçeklik olarak adlandırılan yaklaşımı hatırlatacak biçimde kurgulanmış olmalarıyla ayrıca dikkat çekerler.

Sonuç

Edebiyatımızın klasiklerinden olan Yahya Kemal Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel kurumları üzerine zihin yormuş, özellikle tarih, edebiyat, musiki ve mimari üzerine fikirler üretmiş ve bunları sohbetlerinde ve yazılarında dile getirmiştir. Yeni ve milli bir şiir oluşturmanın geçmiş kültürümüzle olan bağlarımızı güçlü tutmakla mümkün olacağını düşünen Yahya Kemal, Fransa'da bulunduğu yıllar içerisinde tanıma şansı elde ettiği Batılı şair ve yazarlardan ve onların takip ettiği anlayışlardan etkilenmiş ve yine kendi şiirini oluştururken onlardan ilham almıştır. Kendi şahsi macerasıyla paralellik taşıyan sanatını inşa ederken klasik ve geleneksel Türk edebiyatının yanı sıra Fransız klasik, romantik, parnasyen ve sembolistlerini de bir beslenme kaynağı olarak görmüş ve her birinden aldığı kimi özellikleri farklı bir düzenlemeyle bir araya getirerek yeni bir şiir oluşturmaya çalışmıştır.

Nazar şiiri bu açıdan bir değerlendirmeye tabi tutulduğunda şairin Baudelaire kanalıyla tanıdığı Poe ve yine Fransızcası sayesinde takip ettiği Maeterlinck'in gizem ve ürpertiye dayalı anlatı tarzının bu şiirin ilham kaynağı olduğu görülmektedir. Genç ve güzel bir kızın ölümü her iki Batılı şairin-özellikle Poe'nun- sıklıkla işledikleri konulardır. Yahya Kemal şiirini oluştururken halk ve klasik edebiyatın ortak kahramanı Leyla'yı seçerek, aya olağanüstü özellikler yükleyip farklı bir bağlamda kullanarak, köylüleri günlük konuşma diline uygun bir biçimde konuşturarak, ortalama insanın anlayabileceği bir dili yakalayarak kendine özgü yeni bir metin oluşturmayı başarır.

Notlar

1 Tanpınar, *Yahya Kemal* adlı eserinde bu konuyu şu şekilde dile getirir: "Yahya Kemal'e klasik veya noeklasik deyişimizin sebebi Tanzimat'tan beri gelen nesillerde olduğu gibi eski şiirden ayrılma, uzaklaşma imkanları arayacağı yerde, onun arasından, ona yaklaşma çareleri arayarak eserini vücuda getirmesinde, hatta eski dilde yazdıklarında onu kendi bütünlüğünde yenilemesindedir. Garip şeydir ki Yahya Kemal bunu nesrinde de yapmış, o kadar inkar edilen eski nesri yenilemiştir. O kırılan zinciri yeniden bağlamasını biliyordu" (77).

2 Yahya Kemal birçok Fransız şairden etkilenir ancak en son Jose Maria de Heredia da karar kılar. "Gerçi Hugo'yu iyi anlıyordum, gerçi Gautier'yi ve De Banville'i iyi anlıyordum, gerçi Baudelaire ve Verlaine'i sıtmalı bir iptila ile seviyordum, gerçi şahsi şairliğin en son numuneleri olan Maeterlinck, Verhaeren gibi şairleri yakından biliyordum, lakin zevkim, bütün bu şairlere nispetle çok geri sayılan Jose Maria de Heredia'nın şiiri üzerinde durmuştu" (Beyatlı 1976:107). Avrupalı romantik ve klasiklerin yaratmış olduğu her şeyi onda sıkı bir imbikten geçmiş halde bulduğunu ve Yunan ve Latin şairlerinin değerini onunla fark ettiğini belirten şair, tüm edebî modaların geçici olduğunu ve klasiğe yaslanmak gerektiğini onun eserleri sayesinde öğrendiğini söyler (Beyatlı 1976:108). Böylece Yahya Kemal eserlerinde kullanacağı dili ve üslubu bulmuş olur. "Heredia'yı severken, eski Yunan ve Latin şiirinin zevkini almıştım. Öteden beri aradığım yeni Türkçe'nin yanına yaklaştığımın bu münasebetle farkına vardım. Söylediğimiz Türkçe, eski Yunan ve Latin şiirindeki beyaz lisan gibi bir şeydi. Bu müşahedeyi tartıyordum "(Beyatlı 1976:108).

3 Poe'yu beğenen Baudelaire eserlerini İngilizcesinden çevirmiş ve Mallerme'le birlikte şairin hem Avrupa'da hem de Amerika'da tanınmasını sağlamıştır.

4 1884'te Üsküp'te doğar. Eğitimini Üsküp, Selanik ve İstanbul gibi farklı şehirlerde sürdürür. 1903'te Paris'e gider ve Jön Türkler arasında yaşar. Fransızcasını ilerletmek için Meaux Koleji'nde okur. Birkaç yıl Ecole Libre des Science Politiques'e devam eder. Önemli siyasi ve edebî çevrelere girer. Fransa'nın ve Avrupa'nın birçok şehrini gezer. Zengin bir sanat ve edebiyat kültürüyle 1912'de İstanbul'a döner. Dönemin önemli eğitim kurumlarında tarih, medeniyet tarihi, Batı ve Türk edebiyatı dersleri verir. Urfa, Yozgat, Tekirdağ ve İstanbul milletvekilliği yapar. Madrid ve Lizbon'da orta elçi, Pakistan Devleti nezdinde ilk Türk büyükelçisi olarak çalışır. 1958'de vefat eder. Yahya Kemal'in yukarıdaki biyografisi aşağıdaki kaynaktan faydalanılarak oluşturulmuştur. Okay, M.Orhan (1992). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 6*,.35-39.

5 Amerikalı sanatçı Edgar Poe 1809'da Boston'da doğar. Henüz bebekken babası evi terk ettiği ve annesi de Poe iki yaşındayken vefat ettiği için Allan ailesi tarafından büyütülür. 1815'de Allan ailesiyle İngiltere'ye gider ve orda özel bir okula devam eder. 1820'de aileyle Amerika'ya döner. 1826'da Virginia Üniversitesi'ne başlayan Poe burada bir dönem Fransızca, Latince, İspanyolca ve İtalyanca dersleri görür ve Byron, Campell gibi şairleri tanır. Ancak üvey babasıyla üniversitenin masrafları ve kumar borçları yüzünden arası açılınca 1827'de üniversiteden ayrılır ve Allan ailesiyle olan bağını da koparır. Edgar A. Perry adıyla askere yazılır. 1829da Askeri Akademiye alınan Poe'nun *Araf, Timurlenk ve Diğer Şiirler* adlı şiir kitapları yayımlanır. 1831'de akademiden atılır ve tekrar Baltimor'e döner ve geçimini sağlamak için kısa öyküler yazar. *Şişedeki Yazı* adlı eseri ona hem para kazandırır hem de The Southern Literary Messenger'a editör olmanın yolunu açar. 1836'da halasının on dört yaşındaki kızı Virginia Clemm ile evlenir. Ancak yoksulluğun da etkisiyle genç kadın vereme yakalanır. 1838'de *Ligea* adlı öyküsü ve ayrıca ilk romanı *Arthur Gordon Pyme'ın Öyküsü* yayımlanır. 1839'da yazdığı *Grotesk ve Arabesk Masallar* adlı hikaye kitabı ve ilk dedektif romanı *Morg Sokağı Cinayeti* 1842'de basılır. Bu sırada *Kızıl Ölümün Maskesi ve Oval Portre* gibi gotik tarzda hikâyeler yazmayı sürdürür. *Morg Sokağı Cinayetleri* 1846'da Fransızcaya çevrilir ve sanatçı Fransa'da tanınır. Ünlü şiiri *Kuzgun'u* 1845'de yazar. *Literati* başlığı altında kaleme aldığı eleştiri içerikli yazı dizisi edebiyat dünyasında tepkiyle karşılanır. 1846 'da yayımlanan *Kompozisyon Felsefesi* adlı yazısı sembolistler için önemli bir rehber olur. 1847'de eşini kaybeder. *Annabell Lee* adlı son şiirini eşine yazdığı düşünülmektedir. 1849'da *Çanlar, Eldorado ve Annie İçin* adlı şiirlerini yazdıktan sonra 1849'da Baltimore'da vefat eder.

Poe'nun biyografisi için aşağıda künyesi bulunan eserden faydalanılmıştır: Yazıcı Mine-Tuğlu Osman (2017). *Edgar Allan Poe Şiirler ve Anılar.* Kabalcı Yayıncılık.

6 "Üsküb'ün hasretiyle şiire daha ziyade dalmıştım. Çok okuyordum. Malumatım artmıştı. Maamafih o seneler Servet-i Fünun'un en hararetli seneleri iken Edebiyat-ı Cedide'yi idrak etmemiştim. Cumaları, arkadaşlarımla hükümet konağının karşısında bir kıraathanede çay içmeğe gider ve orada Servet-i Fünun nüshalarını okurdum. Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin gibi yeni imzaları görür ve eserlerinden pek hazzetmezdim. O aralık okuduğum eserler arasında İlyas ünvanlı, mütercem bir şiir okumuştum. Bu şiir beni fazla sarmıştı. Bunu bir Rumun eseri zannediyordum. Çok sonra anladım ki o zaman okuduğum eser, Homeros'un Türkçeye yarım yamalak tercüme edilmiş ilyada'sı imiş. *Morg Sokağının Cinayeti* ünvanlı diğer bir hikâye de üzerimde derin bir tesir bırakmıştı. Önce cinai bir roman telakki ettiğim bu hikâyenin Edgar Poe'nun şaheseri olduğunu böyle pek geç öğrendim" (Beyatlı 1976:100).

7 Nitekim Yahya Kemal *Hatıraları*'nda Bulgaristan'a yaptığı ziyaretten bahsederken Baudelaire ve Poe'nun adını aşağıdaki şekilde birlikte anar. " Sofya kütüphanelerinin camekânlarında Charles Baudelaire'in, Edgar Poe'nun güzel basılmış tercümelerini görmüştüm. Borina söyledi ki Edgar Poe'yu seven Baudelaire-perest Bulgar gençleri şimdi çok geride kalanlar gibi telakki ediliyor; milli edebiyat sevdası Bulgar gençlerini bu kadar hararetle sarmış" (152).

e-ISSN 2791 https://www.folkloredebiyat.org

8 *Annabel Lee'*nin birçok çevirisi bulunmaktadır. Bunlardan Osman Tuğlu, Faruk Uysal, Erdoğan Alkan ve Oğuz Cebeci tarafından yapılmış olanlar gözden geçirilmekle birlikte bu çalışmada aşağıda adresi belirtilen Melih Cevdet Anday çevirisinden faydalanılmıştır. insanvesanat.wordpress.com/2011/05/15/annabelle-lee-edgar-allan-poe. [12.02.2021]

9 Metin içerisinde şiirden yapılan aktarımlar için aşağıda künyesi belirtilen baskıdan faydalanılmıştır:
Beyatlı, Yahya Kemal (1990). *Kendi Gökkubbemiz*..Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 143-144.

10 Metine yönelik değerlendirmelerden Nazım Hikmet ve Samed Vurgun'a ait olanlar çıplaklık üzerinden erotizm ithamıyla yapılmıştır.
Konuyla ilgili daha fazla bilgi için bkz: Bozdoğan, Ahmet (2007). " Modern Edebi Metinleri Besleyen Gelenek Unsurlarının Hicvinde Kişisel Husumetin ve Siyasal Düşünenin Rolü (Veya) Yahya Kemal'in Leylâsına Bir Nazar". *38.Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı*, 1121-1122.

11 Leylâ hem halk hem de klasik edebiyatın ortak kahramanlarından oluşuyla şiirin beslendiği yerli kaynaktır. Şiirdeki başlıca işlevlerinden biri çağrışım dünyasını zenginleştirmektir.

12 Leylâ'nın bir kahraman olarak klasik metinlerden modern metinlere kadar ne şekilde ele alınıp incelendiğini görmek için bkz: Nas, Şevkiye Kazan (2017), *Klasik Türk Şiirindeki Leylâ Mazmunundan Modern Türk Şiirindeki Leylâ İmgesine: Mehmet Akif'in Kaleminden Leyla Şiiri.* SUTAD, Güz; 42:251-271.

13 Türk kültür ve edebiyatında ayla ilgili değerlendirmeler için bkz: Çelebioğlu, Amil (1991). "Ay" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 4*, 186-191

14 Selda Savaş, hazırladığı Modern Türk Şiirinin Leylâları başlıklı Yüksek Lisans Tezinde Leylâ'nın ölümünü nefsi temsil eden ay sayesinde Leylâ'nın kendinin farkına varması ve giriştiği sorgulama sonucunda ölüm yoluyla Allah'a ulaşması biçiminde yorumlar (88-94).

15 *Annabell Lee'*de karşılaştığımız olağanüstü veya tabiata ait canlıların bir benzerine şairin *Kuzgun* adlı şiirinde de rastlarız. Metinde sevdiği genç kızı kaybetmiş genç öğrencinin evine aniden gelen ve onun sorularına aynı cümleyle karşılık veren bir kuzgunla genç erkek arasında geçen olaylar konu edilmektedir. Metnin zamanın ve mekânın belirlenmesiyle başlaması, asıl kahramanların muhatap olduğu olağanüstü özellikler gösteren ve insan olmama konusunda ortaklıkları olan canlılar, *Kuzgun* ve *Nazar* şiirlerindeki ortak özelliklerdir. Kuzgunun gece vakti aniden gelmesi ve konuşarak muhatabını şaşkınlığa uğratmasıyla, gece vakti ayın genç kızla konuşması ve onu öperek korkutması iki metin arasındaki başlıca benzerliktir

16 Konuyla ilgili bilgi için bkz: Özdemir, İhsan (2014). "Edgar Allan Poe'nun "Annabel Lee" Adlı Şiirinin Melih Cevdet Anday Tarafından Yapılan Çevirisine Eleştirel Bir Çözümleme". *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(4), 16-31.

17 Yahya Kemal, *Edebiyata Dair* adlı eserinde Servet-i Fünun edebiyatını hem Batıyı taklitle hem de şiiri nesre yaklaştırmakla suçlar . Bu durumun şiiri halis şiirden uzaklaştırdığını belirtir (261-262).

18 Tanpınar, *Yahya Kemal* adlı eserinde *Nazar* şiirinin dilini sade bulduğunu ve onun kendisine neo klasik ressam Ingres'in *Pınar*'ını hatırlattığını söyler. "Leylâ sade diliyle Telaki, İthaf ve Mahurdan Gazel, Şerefabad ses ve canlandırma kuvvetleriyle üzerimde büyük tesir yapmıştı. Hala bile "Leylâ" şiirini hatırladıkça, dilin kendi üzerinde dönüşlerinden doğmuş, İngres'in Pınar'ını andıran bir çeşit saf ve güzel mahlukla karşılaşmış hissini duyarım" (11).

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale tamamıyla özgün bir araştırma olarak planlanmış, yürütülmüş ve sonuçları ile raporlaştırıldıktan sonra ilgili dergiye gönderilmiştir. Araştırma herhangi bir sempozyum, kongre vb. sunulmamış ya da başka bir dergiye değerlendirilmek üzere gönderilmemiştir.

Research and Publication Ethics Statement

This is a research article, containing original data, and it has not been previously published or submitted to any other outlet for publication. The authors followed ethical principles and rules during the research process. In the study, informed consent was obtained from the volunteer participants and the privacy of the participants was protected.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Bu makaledeki birinci yazar % 100 düzeyinde çalışmanın hazırlanması, veri toplanması, sonuçların yorumlanması ve makalenin yazılması aşamalarına katkı sağlamıştır.

Contribution Rates of Authors to the Article

The first author in this article contributed to the 100% level of preparation of the study, data collection, interpretation of the results and writing of the article.

Destek Beyanı
Bu çalışma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.
Support Statement (Optional)
There is no conflict of interest between the authors of this article.

Acknowledgement (Optional)
Çıkar Beyanı
Çalışma hazırlanırken; veri toplanması, sonuçların yorumlanması ve makalenin yazılması aşamalarında yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması durumu söz konusu olmamıştır.

Statement of Interest
There is no conflict of interest between the authors of this article.

Kaynakça

Beyatlı, Y.K. (1976). *Çocukluğum, gençliğim, siyâsî ve edebî hâtıralarım.* Dergâh.

Beyatlı, Y. K. (1990). *Kendi gökkubbemiz.* Kültür Bakanlığı.

Beyatlı, Y. K. (1997). *Edebiyata dair.* İstanbul Fetih Cemiyeti.

Çelebioğlu, A. (1991). Ay. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 4*, 186-19.1

Devellioğlu, F. (1986). *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik lügat.* Aydın.

Gümüş, H (1986). Maurice Maeterlinck: Aşk ve ölüm tiyatrosu. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (3), 101-123.

Nas, Ş. K. (2017). Klasik Türk şiirindeki Leyla mazmunundan modern Türk şiirindeki Leylâ imgesine: Mehmet Akif'in kaleminden Leyla şiiri. *SUTAD,* Güz (42), 251-271.

Okay, M.O. (1992). Yahya Kemal Beyatlı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 6*, 35-39.

Özdemir, İ. (2014). Edgar Allan Poe'nun "Annabel Lee" adlı şiirinin Melih Cevdet Anday tarafından yapılan çevirisine eleştirel bir çözümleme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 2* (4), 16-31.

Savaş, S. (2008). *Modern Türk şiirinin Leylâları* [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tanpınar, A. H. (1982). *Yahya Kemal.* Dergâh.

Uysal, F. (2021). *Edgar Allan Poe bütün şiirleri ve kompozisyon felsefesi.* Hece.

Uysal, S. S. (1972). *İşte gerçek Yahya Kemal-Yahya Kemal'le sohbetler.* İnkılap ve Aka.

Yazıcı, M. - Tuğlu O. (2017). *Edgar Allan Poe şiirler ve anılar.* Kabalcı.

Elektronik kaynaklar

Brittanica, Erişim Tarihi:11.05.2021, https://www.britannica.com/biography/Edgar-AllanPoe

İnsanvesanat,ErişimTarihi:12.02.2021,https://insanvesanat.wordpress.com/2011/05/15/annabel-lee-edgar-allan-poe/

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. (This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).